

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

30 maja 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Marta Romańska (przewodniczący)

SSN Monika Koba (sprawozdawca)

SSN Roman Trzaskowski

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 30 maja 2025 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej Banku spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach
z 24 listopada 2021 r., I ACa 759/20,
w sprawie z powództwa K.F.
przeciwko Bankowi spółce akcyjnej w W.
o ustalenie,

1) oddała skargę kasacyjną,

2) zasądza od pozwanego na rzecz powoda kwotę 2717 (dwa tysiące siedemset siedemnaście) złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego z odsetkami w wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie za czas po upływie tygodnia od dnia doręczenia pozwanemu odpisu niniejszego wyroku do dnia zapłaty.

[A.T.]

Monika Koba

Marta Romańska

Roman Trzaskowski

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 24 listopada 2021 r. Sąd Apelacyjny w Katowicach oddalił apelację pozwanego Banku spółki akcyjnej w Warszawie (dalej także: „Bank”) od wyroku Sądu Okręgowego w Katowicach z 31 lipca 2020 r., w którym Sąd ten stwierdził nieważność umowy o kredyt konsolidacyjny z 14 maja 2008 r. zawartej pomiędzy pozwanym a powodem K.F. i orzekł o kosztach procesu.

Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd Okręgowy i uczynił je podstawą także własnego rozstrzygnięcia.

Wynika z nich między innymi, że w 2008 r. powód skontaktował się z doradcą finansowym, gdyż chciał zaciągnąć kredyt konsolidacyjny złotowy. Doradca wskazał jednak, że powód posiada zdolność kredytową do zaciągnięcia kredytu indeksowanego do CHF, który jest bezpieczny i bardziej opłacalny. Powód nie był przez doradcę informowany o zagrożeniach wynikających ze zmian kursowych. Miał wprawdzie świadomość, że zmiany takie występują, był jednak zapewniany, że są one niewielkie i nie mają zasadniczego wpływu na wysokość rat. Powód nie negocjował warunków umowy, wskazał jedynie oczekiwaną kwotę kredytu i czas kredytowania, podpisał wniosek kredytowy wypełniony przez doradcę oraz informację dla wnioskodawców ubiegających się o produkty hipoteczne indeksowane kursem walut obcych wskazujące na ryzyko wzrostu raty w przypadku wzrostu kursu lub stopy procentowej kredytu. Dokument ten nie był z nim jednak szczegółowo omówiony.

14 maja 2008 r. strony zawarły umowę o kredyt konsolidacyjny w złotych w łącznej kwocie 133 623 zł, indeksowany kursem franka szwajcarskiego, z przeznaczeniem na remont mieszkania, inne potrzeby konsumpcyjne oraz spłatę wskazanych w umowie kredytów. Umowę zawarto przy użyciu obowiązującego u pozwanego standardowego wzorca umowy, do którego nie można było wprowadzać jakichkolwiek zmian. Przed zawarciem umowy powodowi nie przedstawiono jej projektu. Całkowity koszt kredytu został określony na 150 601,86 zł.

W umowie zawarto zapis, że równowartość wskazanej kwoty kredytu zostanie określona zgodnie z kursem kupna franka według tabeli kursów walut obcych z dnia uruchomienia kredytu lub transzy. Kredytobiorca zobowiązał się spłacić kredyt w złotych polskich z zastosowaniem kursu sprzedaży CHF obowiązującego w dniu płatności raty, zgodnie z tabelą kursów walut obcych Banku. Powód spłacał kredyt w ten sposób, że Bank był upoważniony do pobierania przeliczonej na złotówki raty z jego rachunku. Powód nie występował do Banku w trakcie trwania umowy o umożliwienie mu dokonywania spłat w CHF.

Sąd Apelacyjny zaakceptował także ocenę prawną dochodzonego żądania dokonaną przez Sąd Okręgowy uznając, że zarzuty apelacji nie zasługują na podzielenie.

Za skuteczną uznał dokonaną przez powoda w toku postępowania pierwszoinstancyjnego zmianę powództwa. Wskazał, że powód nie dokonał wprowadzenia zmiany powództwa w piśmie procesowym - jak tego wymaga art. 193 § 2¹ k.p.c. - lecz złożył oświadczenie w tym przedmiocie podczas rozprawy. Sąd Apelacyjny stanął na stanowisku, że zmiana ta nie miała charakteru ilościowego, nie polegała bowiem na rozszerzeniu żądania, czy zgłoszeniu żądania nowego, ani charakteru jakościowego polegającego na modyfikacji faktów stanowiących podstawę roszczenia. Powód dokonał jedynie zmiany żądania odnośnie do kolejności roszczeń (głównego i ewentualnego), na pierwszym miejscu stawiając, odmiennie niż w pozwie, żądanie stwierdzenia nieważności umowy, a jako ewentualne przedstawiając żądanie zapłaty. W ocenie Sądu Apelacyjnego przez brak złożenia pisma procesowego zawierającego zmianę powództwa pozwany nie został pozbawiony możliwości obrony swych praw w procesie. Oświadczenie strony powodowej o zmianie kolejności żądań nastąpiło podczas rozprawy w obecności pełnomocnika strony pozwanej. Chodziło przy tym o te same roszczenia, co zgłoszone w pozwie, tylko poddane pod osąd w innej kolejności. Pozwany w obszernej odpowiedzi na pozew odniósł się również do roszczenia zgłoszonego w pozwie jako ewentualne - o stwierdzenie nieważności umowy, a po zmianie przedstawionego jako roszczenie główne.

W ocenie Sądu Apelacyjnego powód miał interes prawny, w rozumieniu art. 189 k.p.c., w żądaniu ustalenia nieważności umowy, która wiązać go miała z pozwanym do 2038 r. Rozstrzygnięcie o tym żądaniu uchylić bowiem mogło niepewność co do jego sytuacji prawnej wobec kwestionowania postanowień umowy oraz spór stron odnośnie do wymagalnych w przyszłości roszczeń Banku, a także stwarzać podstawę rozliczeń stron dotyczących świadczeń już spełnionych. Pełniejszej ochrony prawnej nie mogło zapewnić powodowi powództwo o zapłatę, gdyż objąć ono mogło jedynie świadczenia z umowy w części już spełnione, stanowczemu zaś zakończeniu sporu stron odnośnie do charakteru postanowień umownych i ważności umowy, a w rezultacie odnośnie do istnienia obowiązku świadczeń w przyszłości służyć mogło powództwo o ustalenie.

W ocenie Sądu Apelacyjnego Sąd Okręgowy trafnie uznał za niedozwolone klauzule umowne przewidujące przeliczenie kwoty wypłaconych z tytułu kredytu środków według kursu kupna franka szwajcarskiego zgodnie z tabelą obowiązującą w Banku w momencie uruchomienia kredytu lub transzy oraz ustalanie równowartości rat kredytu podlegających spłacie w złotych według kursu sprzedaży franka określonego w bankowej tabeli kursów obowiązującego w dniu spłaty (§ 2 ust. 2 oraz w § 7 ust. 1 umowy).

Prawidłowo także przyjął, że udzielając powodowi kredytu pozwany posłużył się wzorcem umowy. Dokonanie bowiem przez powoda wyboru jednego z wariantów umowy i franka jako waluty kredytu oraz dostępność w czasie zawarcia umowy innych jej wariantów, nie są równoznaczne ze stwierdzeniem, że postanowienia umowy zostały indywidualnie uzgodnione. Składając wniosek kredytowy powód dokonał wyboru jednego z dostępnych w ofercie pozwanego wariantu umowy, ale nie miał wpływu na treść kwestionowanych postanowień umowy w wybranym wariantcie, a w każdym razie pozwany nie wykazał, by klauzule te były przedmiotem indywidualnych negocjacji stron.

Sąd Apelacyjny stanął na stanowisku, że klauzule waloryzacyjne zamieszczone w umowie stron określają jej główny przedmiot. Powinny jednak podlegać kontroli na gruncie art. 385¹ § 1 k.c., gdyż nie zostały sformułowane jednoznacznie, skoro nie pozwalały kredytobiorcy na oszacowanie wysokości

obciążających go w przyszłości świadczeń, pozostawiając Bankowi jednostronne ustalanie parametrów przeliczeniowych.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego oceny postanowień umowy pod kątem abuzywności dokonać należało według stanu z chwili zawarcia umowy. Rozstrzygnięcie o żądaniu powództwa nie zależało zatem od ustaleń odnośnie do tego, w jaki sposób Bank realizował postanowienia umowy zawierające klauzule indeksacyjne.

Z tego względu niecelowe było dopuszczanie dowodu z opinii biegłego z zakresu finansów i bankowości, który służyć miał w pierwszej kolejności ustaleniu sposobu wykonywania przez Bank umowy przy określaniu kursów stosowanych jako miernik waloryzacji. Potrzeba zbadania kwestionowanych w pozwie postanowień umowy według stanu z chwili jej zawarcia czyniła niecelowym prowadzenie dowodu z opinii biegłego, który służyć miał ocenie sposobu realizacji umowy przez pozwanego.

Sąd Apelacyjny wyjaśnił, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego stwierdzano wielokrotnie, że mechanizm ustalania kursów waluty, który pozostawia bankowi swobodę, jest w sposób oczywisty sprzeczny z dobrymi obyczajami i rażąco narusza interesy konsumenta, a klauzula waloryzacyjna, która nie zawiera jednoznacznej treści i pozwala na pełną swobodę decyzyjną banku, jest klauzulą niedozwoloną w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c.

Odwołanie się w postanowieniach § 2 ust. 2 oraz w § 7 ust. 1 umowy kredytu do tabeli kursowej Banku – w ocenie Sądu Apelacyjnego - oznacza naruszenie równowagi kontraktowej stron, skoro o środkach indeksacji kredytu i rat jego spłaty decydować może jednostronnie kredytodawca kształtując przez to wysokość własnych korzyści finansowych, a jednocześnie nieprzewidywalne dla kredytobiorcy koszty udzielonego mu kredytu. Regulując mechanizm waloryzacji nie odwołują się te postanowienia do zobiektywizowanych, zewnętrznych w stosunku do stron kontraktu kryteriów ustalania kursu walutowego, lecz ostatecznie pozostawiają określenie warunków waloryzacji kompetencji Banku. W rezultacie równowaga kontraktowa stron została w sposób istotny zachwiana, nie miał bowiem możliwości samodzielnego ustalenia kursu wymiany stosowanego przez pozwanego.

Sąd Apelacyjny stanął także na stanowisku, że odebranie od kredytobiorcy oświadczenia, że zapoznał się z informacją dotyczącą ryzyka zmian kursów walutowych i zaakceptowanie przez niego stosowania do indeksacji kursów waluty z bankowej tabeli kursów nie oznacza, że Bank zrealizował ze szczególną starannością, jakiej wymagało wprowadzenie do długoterminowej umowy mechanizmu waloryzacji, obowiązek informacyjny w zakresie ryzyka kursowego, a kształtując treść klauzuli waloryzacyjnej zachował się w sposób lojalny wobec kredytobiorcy uwzględniając jego uzasadnione interesy. Prawa zakwestionowania jako niedozwolonych umownych klauzul przeliczeniowych nie pozbawia powoda fakt złożenia przez niego oświadczenia, że został poinformowany o ryzyku kursowym.

Sąd Apelacyjny stwierdził, że możliwość przewalutowania kredytu nie wyłącza uznania postanowień dotyczących indeksacji za niedozwolone. Ponadto, przewalutowanie stosownie do postanowień umowy stron możliwe było przy zastosowaniu kursów waluty obcej według tabeli bankowej, czyli w sposób, z uwagi na który postanowienia dotyczące indeksacji uznać należało za niedozwolone.

Uprawnienie powoda do spłaty kredytu w walucie obcej zależało z kolei od zamieszczenia takiego zastrzeżenia w umowie, czyli wyboru takiego jej wariantu. Nieskorzystanie z tego uprawnienia nie pozbawia powoda prawa podważenia niedozwolonych postanowień wybranego wariantu umowy.

Za niedozwolone Sąd Apelacyjny uznał także postanowienia umowne przewidujące ustalenie równowartości w walucie obcej wypłaconej w złotych kwoty kredytu na podstawie kursu kupna franka, a równowartości w walucie obcej rat spłaty kredytu w złotych według kursu sprzedaży franka. Naruszają one w sposób rażący równowagę kontraktową stron na niekorzyść konsumenta, a także dobre obyczaje, które nakazują, aby koszty przez niego ponoszone w związku z zawarciem i wykonaniem umowy stanowiły zapłatę za korzyść, jaką mu ta umowa przynosi, wiązały się z nią i z niej wynikały.

Umowa przewidując zastosowanie kursu kupna waluty obcej dla ustalenia równowartości kwoty udzielonego kredytu, a kursu jej sprzedaży dla określenia salda zobowiązań kredytobiorcy i wysokości obciążających go rat zastrzegała Bankowi dodatkowy zysk powodując nieuzasadniony, oderwany od waloryzacji i kwoty

uzyskanego kapitału kredytu, wzrost zobowiązań kredytobiorcy. Niezależnie od zmian kursu waluty stanowiącego podstawę waloryzacji, a nawet przy założeniu, że kurs ten w ogóle nie ulegnie zmianie w trakcie wykonywania umowy, nakładała na kredytobiorcę obowiązek zapłaty z tytułu kapitału kredytu kwoty wyższej, niż przez niego uzyskana i odsetek od nadwyżki przewyższającej kwotę udzielonego mu kredytu.

Sąd Apelacyjny stwierdził, że w przypadku, gdy postanowienie umowy zgodnie z art. 385¹ § 2 k.c. nie wiąże konsumenta, strony są związane umową w pozostałym zakresie. Stał na stanowisku, że zapełnienie luk w umowie powstałych wskutek wyeliminowania z niej postanowień niedozwolonych nie mogło nastąpić na podstawie art. 56 i 354 k.c., art. 65 k.c., czy przez postanowienia Regulaminu kredytowania przewidujące spłatę kredytu w walucie obcej, gdyż określały one możliwość wyboru na etapie zawierania umowy takiego jej wariantu, ocenie zaś podlegały w sprawie postanowienia wybranego wariantu umowy.

Z kolei powołany w apelacji art. 358 § 2 k.c. nie obowiązywał w dacie zawarcia przez strony umowy, możliwość jego zastosowania w sprawie można by rozważać tylko w celu uniknięcia unieważnienia umowy w interesie konsumenta, a powód unieważnienia umowy w sprawie się domagał. Był przy tym świadomy konsekwencji tego stanu rzeczy, został bowiem uzupełniając przez Sąd Okręgowy przesłuchany na okoliczność jego świadomości co do skutków stwierdzenia nieważności umowy. W konsekwencji Sąd Apelacyjny uznał zarzuty apelacji kwestionujące zaniechanie uzupełnienia umowy na wypadek uznania jej postanowień waloryzacyjnych za niedozwolone za bezzasadne. Za bezzasadny uznał także zgłoszony przez pozwanego wniosek o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego z zakresu finansów i bankowości.

Sąd Apelacyjny podzielił także stanowisko Sądu Okręgowego, że po usunięciu z umowy niedozwolonych postanowień obowiązywanie jej w dalszym ciągu nie jest możliwe. Wyłączenie mechanizmu waloryzacji i pominięcie odesłania do kursu kupna franka czyni niemożliwym określenie w walucie obcej równowartości kwoty kredytu udzielonego w złotych kredytobiorcy, tym samym odpada realizacja funkcji umowy o kredyt w złotych indeksowany kursem franka. Bez zastosowania przewidzianego

w umowie narzędzia indeksacji i kursu sprzedaży franka nie da się też określić wysokości zobowiązań kredytobiorcy płatnych w złotych jako równowartość raty w walucie obcej, ani ustalić salda jego zobowiązań wobec Banku w przypadku przewalutowania kredytu.

Skoro bez niedozwolonych postanowień dotyczących sposobu indeksacji kredytu umowa nie może dalej funkcjonować w obrocie prawnym ze względu na brak istotnych elementów, zachodziły – zdaniem Sądu Apelacyjnego - podstawy do stwierdzenia jej nieważności w oparciu o art. 58 § 1 k.c.

W skardze kasacyjnej pozwany zaskarżył wyrok Sądu Apelacyjnego w całości, wnosząc o jego uchylenie i orzeczenie co do istoty sprawy przez zmianę wyroku Sądu Apelacyjnego i oddalenie powództwa w całości oraz zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego kosztów procesu za obie instancje wraz z kosztami postępowania kasacyjnego ewentualnie jego uchylenie i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania oraz rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Zaskarżonemu wyrokowi zarzucił:

1. naruszenie przepisów postępowania:
 1. art. 321 § 1 w zw. z art. 193 § 2¹ k.p.c. i art. 385 k.p.c., Sąd drugiej instancji oddalił bowiem zarzut apelacyjny wskazując, że skoro ustna zmiana powództwa nastąpiła w obecności pełnomocnika pozwanego, to nie zostało naruszone prawo strony do obrony, co w rezultacie doprowadziło do naruszenia art. 321 § 1 k.p.c. i błędnego oddalenia apelacji pozwanego, a nadto przełożyło się w dalszej kolejności na błędne orzeczenie o kosztach procesu, gdyż powód powinien zostać uznany co najmniej za przegrywającego sprawę o zapłatę;
 2. art. 378 § 1 w zw. z art. 387 § 2¹ pkt 2 k.p.c. poprzez zaniechanie rozpatrzenia wszystkich zarzutów apelacji - zarzutu braku tzw. „przymusu kantorowego” w umowie kredytu, co jest równoznaczne z tym, że w ramach kontroli indywidualnej umowy zawartej z konsumentem klauzula ta „równoważyła” uznane za abstrakcyjne odesłanie do tabeli kursowej Banku, a nadto skoro kredytobiorca ma prawo od momentu zawarcia umowy spłaty kredytu bezpośrednio w walucie obcej, do której kredyt był indeksowany brak było

podstaw do uznania, że także wskutek ostatecznego uznania § 2 ust. 2 i § 7 ust. 1 umowy kredytu za abuzywne, umowy nie da się wykonywać - a tym samym ocena wskazanych przez Sąd drugiej instancji postanowień umowy kredytu jako abuzywnych jest błędna, niepełna i nie uwzględnia wszystkich zarzutów apelacji pozwanego;

3. art. 278 w zw. z art. 227 k.p.c. i w zw. z art. 391 k.p.c. poprzez zaniechanie przeprowadzenia dowodu z opinii biegłego na fakty wskazywane przez pozwanego w apelacji, które to naruszenie jest skutkiem wskazanych poniżej naruszeń prawa materialnego i przyjęcia przez Sąd drugiej instancji braku możliwości uzupełnienia „luki” w umowie, w związku z czym nie uwzględniono wniosków apelacji w tym zakresie, które zmierzały do wykazania braku naruszenia dobrych obyczajów i praw konsumenta;
4. naruszenie prawa materialnego:
 1. art. 189 k.p.c. poprzez jego niewłaściwe zastosowanie i błędne przyjęcie, że powód posiadał interes prawny w wytoczeniu powództwa (wyłącznie) o ustalenie nieistnienia stosunku prawnego w postaci umowy kredytu;
 2. art. 385¹ § 1 i 2 k.c., art. 385² k.c. w zw. z art. 1 ust. 2 i 6 ust. 1 Dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 roku w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (dalej: „Dyrektywa”) oraz § 8 ust 4 Regulaminu kredytowania osób fizycznych w ramach usług bankowości hipotecznej w Banku (dalej: „Regulamin”) poprzez ich niewłaściwą wykładnię polegającą na uznaniu, że postanowienia zawarte w § 2 ust. 2 i § 7 ust. 1 umowy kredytu mają abuzywny charakter;
 1. art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 69 ust. 1 i 2 Pr.b. oraz w zw. z art. 3 ust. 1 i art. 4 ust. 2 i art. 6 ust. 1 Dyrektywy polegające na ich błędnej wykładni, a także art. 111 ust. 1 pkt 4 Pr.b. polegające na niezastosowaniu i błędnym przyjęciu, że postanowienia umowy kredytu naruszają w sposób rażący interesy konsumenta i dobre obyczaje oraz że żadne z postanowień umowy kredytu nie było uzgadniane indywidualnie z powodem, skoro Bank posługiwał się wzorcem umownym;

2. art. 4 w zw. z art. 1 ust. 1 lit. a) i lit. b) ustawy z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw w zw. z art. 316 § 1 k.p.c. i art. 1 ust. 2 Dyrektywy poprzez ich błędną wykładnię polegającą na nie uwzględnieniu obowiązującego na dzień wyrokowania stanu prawnego, w którym uznanie za niedozwolone postanowienia umownego zawierającego odesłanie do tabeli kursów banku jest wyłączone z uwagi na przyznanie przez ustawodawcę kredytobiorcom innych środków ochrony prawnej, w szczególności umożliwienie im spłaty kredytu bezpośrednio w walucie obcej;
3. art. 358 § 2 k.c. w zw. z art. 3 k.c., art. 56 k.c. i art. 65 k.c., art. 385¹ § 2 k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 Dyrektywy polegające na ich błędnej wykładni i błędnym uznaniu, że po uznaniu za abuzywne § 2 ust. 2 i § 7 ust. 1 umowy kredytu brak jest możliwości zastosowania przepisu dyspozytywnego, tj. art. 358 § 2 k.c., skoro w dniu zawarcia umowy kredytu nie miał on obecnego brzemienia (tj. jakie zostało mu nadane w styczniu 2009 r.), a nadto wobec sprzeciwu konsumenta w tym zakresie;
4. art. 24 i 32 ustawy o Narodowym Banku Polskim w zw. z uchwałą nr 47/2007 Zarządu NBP z dnia 18 grudnia 2007 r. zmienioną uchwałą 51/2002 Zarządu NBP z dnia 23 września 2002 r. polegające na ich niezastosowaniu, pomimo że stanowią one przepisy dyspozytywne, w tym braku w ogóle rozpoznania w tym zakresie zarzutu apelacji pozwanego i w konsekwencji nieuzupełnienie luki powstałej wskutek uznania w pierwszej kolejności postanowień umowy (§ 2 ust. 2 oraz § 7 ust. 1) za abuzywne za pomocą wskazanych przepisów o charakterze dyspozytywnym, tj. bezzasadne wykluczenie możliwości ich zastosowania będące następstwem błędnego przyjęcia, iż skoro abuzywne jest postanowienie określające „podstawowe świadczenie”, jak i powód nie wyraził zgody na „sanowanie” stosunku prawnego skutkuje to upadkiem umowy (wobec jednocześnie wykluczenia przez Sąd drugiej instancji możliwości kontynuowania umowy jako kredytu złotowego z oprocentowaniem LIBOR/SARON).

Powód w odpowiedzi na skargę wniósł o jej oddalenie i zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie zasługuje na uwzględnienie.

Zarzut naruszenia art. 321 § 1 w zw. z art. 193 § 2¹ k.p.c. i art. 385 k.p.c. nie zasługuje na podzielenie.

Zgodnie z art. 193 § 2¹ k.p.c. zmiana powództwa – z wyjątkiem spraw o roszczenia alimentacyjne – może być dokonana jedynie w piśmie procesowym, przy odpowiednim zastosowaniu art. 187 k.p.c. Jako zmianę powództwa w rozumieniu tego przepisu należy potraktować również zmianę kolejności dochodzenia roszczeń w przypadku ich zgłoszenia w formie ewentualnej.

W rozpoznawanym przypadku pełnomocnik powodów istotnie zmienił powództwo z naruszeniem art. 193 § 2¹ k.p.c. Zmiany kolejności dochodzonych żądań dokonał bowiem ustnie na rozprawie w dniu 14 lipca 2020 r. przed Sądem Okręgowym i tak zgłoszone żądanie Sąd ten rozpoznał.

Mimo powyższego zgłoszony przez skarżącego zarzut kasacyjny w tym przedmiocie jest bezzasadny. Po pierwsze, został on niewłaściwie sformułowany. Skarga kasacyjna zwalczać bowiem może jedynie uchybienia procesowe Sądu drugiej instancji, co wymagałoby postawienia zarzutu naruszenia art. 321 § 1 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. temu Sądowi, a tego skarżący nie uczynił twierdząc, że poza granice żądania wystąpił Sąd pierwszej instancji.

Po drugie, rozpoznanie przez Sąd zmienionego żądania, mimo jego zgłoszenia z naruszeniem art. art. 193 § 2¹ k.p.c., jest uchybieniem procesowym Sądu pierwszej instancji, nie lokuje się ono jednak w płaszczyźnie związania żądaniem pozwu i ewentualnego naruszenia tej zasady (art. 321 § 1 k.p.c.). Sąd Okręgowy rozpoznał bowiem żądanie, które zostało mu zakomunikowane w pozwie (k. 1), zmieniając kolejność jego rozpoznania zgodnie z żądaniem strony powodowej zgłoszonym ustnie na rozprawie 14 lipca 2020 r.

Odróżnienia natomiast wymaga wystąpienie z określonym żądaniem determinującym zgodnie z art. 321 § 1 k.p.c. zakres kompetencji Sądu od uchybień procesowych w zgłoszeniu zmienionego żądania mogącego uniemożliwiać lub utrudniać podjęcie obrony przez pozwanego i z tej przyczyny prowadzić do

nieważności postępowania (zob. m.in. wyroki Sądu Najwyższego z 15 lutego 2018 r., IV CSK 713/16, OSNC 2019, nr 5, poz. 58 i z 22 lutego 2019 r., IV CSK 121/18, OSNC-ZD 2020, nr 2, poz. 30).

W sprawie nie budziło natomiast żadnych wątpliwości, że pozwany podjął obronę w zakresie zgłoszenia w stosunku do niego żądania ustalenia nieważności umowy. Żądanie to zostało bowiem zgłoszone już w pozwie jako ewentualne, a pozwany podjął przed nim obronę składając odpowiedź na pozew. Miał również wiedzę o zmianie kolejności dochodzonych roszczeń, oświadczenie strony powodowej w tym przedmiocie nastąpiło bowiem na rozprawie przed Sądem Okręgowym w obecności pełnomocnika pozwanego. Wytykane uchybienie z uwagi na specyfikę żądania zgłoszonego w formie ewentualnej nie miało zatem żadnego wpływu na możliwość obrony przez pozwanego jego praw.

Nie zasługuje także na podzielenie zarzut naruszenia art. 378 § 1 w zw. z art. 387 § 2¹ pkt 2 k.p.c. Sąd Apelacyjny wypowiedział się bowiem w kwestii znaczenia § 8 ust. 4 Regulaminu (strona 11 uzasadnienia). Stał na stanowisku, że możliwość przewalutowania kredytu nie wyłącza uznania postanowień dotyczących indeksacji za niedozwolone, zwłaszcza, że następowało ono zgodnie z tabelą kursów Banku. Podkreślił także, że uprawnienie powoda do spłaty kredytu w walucie obcej zależało od zamieszczenia takiego zastrzeżenia w umowie, czyli wyboru takiego jej wariantu. Uznał, że nie skorzystanie z tego uprawnienia nie pozbawia powoda prawa podważenia jako niedozwolonych postanowień wybranego wariantu umowy. Okoliczność, że ocena dokonana przez Sąd Apelacyjny nie jest dla skarżącego satysfakcjonująca z perspektywy argumentacji przedstawionej w apelacji, nie stanowi naruszenia prawa procesowego, a może być kwestionowane w ramach zarzutów naruszenia prawa materialnego.

Zarzuty naruszenia art. 385¹ § 1 i 2 k.c., art. 385² k.c. w zw. z art. 1 ust. 2 i 6 ust. 1 Dyrektywy i § 8 ust 4 Regulaminu, a także art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 69 ust. 1 i 2 Pr.b. i w zw. z art. 3 ust. 1 i art. 4 ust. 2 i art. 6 ust. 1 Dyrektywy oraz art. 111 ust. 1 pkt 4 Pr.b. są bezzasadne.

Przede wszystkim zostały oparte na podstawie faktycznej sprzecznej z wiążącą Sąd Najwyższy w postępowaniu kasacyjnym podstawą faktyczną

zaskarżonego orzeczenia (art. 398³ § 3 i 398¹³ § 2 k.p.c.). Wynika z niej, że pozwany nie wykazał, by zakwestionowane postanowienia umowne powstały w wyniku indywidualnych uzgodnień, a posługiwał się wzorem umowy, na który powód nie miał rzeczywistego wpływu. Nie zrealizował także wobec powoda w sposób wyczerpujący i rzetelny pouczenia o ryzyku walutowym ograniczając się do odebrania od niego oświadczenia w tym przedmiocie, przy jednoczesnym zapewnianiu, że kredyt indeksowany do CHF jest bezpieczny i opłacalny, bez omawiania zagrożeń i ryzyk związanych z zaciągnięciem tego rodzaju kredytu.

Ponadto, za indywidualnie negocjowane w rozumieniu art. 385¹ k.c. należy rozumieć tylko takie postanowienia, które zostały zaproponowane przez konsumenta albo były przedmiotem rzeczywistych, rzetelnych negocjacji, a nie takie na które konsument mógłby wywrzeć rzeczywisty wpływ, gdyby dołożył należytej staranności. Wybór dokonany przez konsumenta spośród kilku możliwości przez zaznaczenie jednej z opcji na wzorze jednostronnie przygotowanym przez przedsiębiorcę nie oznacza, że zakwestionowane postanowienie umowne było indywidualnie negocjowane. W konsekwencji stawiana przez skarżącego teza, że w analizowanym przypadku przez wybór kredytu indeksowanego do CHF oraz nie skorzystanie z wariantu spłaty kredytu w walucie obcej doszło w tym zakresie do indywidualnego uzgodnienia postanowień umowy, nie zasługuje na podzielenie (zob. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z 26 marca 2019 r., I CSK 462/18, niepubl. oraz z 24 września 2024 r., I CSK 2910/23, niepubl.).

W ugruntowanym orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjęto, że klauzula pozwalająca na pełną swobodę decyzyjną banku przy kształtowaniu kursu waluty obcej jest klauzulą niedozwoloną, kształtując prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (art. 385¹ § 1 k.c.). Zarówno przeliczenie kwoty kredytu na PLN w chwili jego wypłaty, jak i przeliczenie z CHF na PLN w chwili wymagalności poszczególnych rat, służy bowiem określeniu wysokości świadczenia konsumenta. Postanowienia umowne uprawniające bank do jednostronnego ustalania kursów walut są nietransparentne, pozwalają bowiem bankowi na arbitralne kształtowanie kursów walut, a tym samym zapewniają mu swobodę decyzyjną odnośnie do wysokości kosztów kredytu obciążających konsumenta. Zgodnie z zasadą dobrych obyczajów koszty wynikające

z zawartej z konsumentem umowy, powinny być możliwe do przewidzenia. Jest tak także wtedy, gdy swoboda banku w ustaleniu wysokości kursu jest w jakiś sposób ograniczona, przez wprowadzenie pewnych elementów obiektywnych przy jego określaniu, jeżeli nie precyzuje ona wszystkich czynników ustalanych przez bank w celu oznaczenia kursu wymiany. Sytuacja, w której konsument dowiaduje się o poziomie zadłużenia ratalnego, już spłaconego w związku z podjęciem odpowiedniej sumy z jego rachunku jest nie do zaakceptowania w świetle art. 385¹ k.c.

Tego rodzaju klauzula jak będąca przedmiotem oceny Sądów *meriti* w niniejszej sprawie pozwalała zatem dowolnie ustalać kryteria wyboru kursów walut a także wysokość marży, narażając kredytobiorcę na nieograniczoną arbitralność decyzji Banku, bez możliwości zweryfikowania prawidłowości kursu ustalonego przez Bank oraz wysokości marży za dokonanie transakcji kupna (sprzedaży) waluty, a tym samym nie pozwalała na przewidzenie skutków umowy.

Należy ją zatem kwalifikować, jako zawierającą treść niedozwoloną, co wielokrotnie badając analogiczne zarzuty stwierdzał Sąd Najwyższy, w zasługującym na podzielenie orzecznictwie (zob. m.in. wyroki Sądu Najwyższego z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, nr 11, poz. 134; z 8 września 2016 r., II CSK 750/15, niepubl.; z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16, niepubl.; z 19 września 2018 r., I CNP 39/17, niepubl.; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17, niepubl.; z 13 grudnia 2018 r., V CSK 559/17, niepubl.; z 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18, niepubl.; z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17, OSP 2019, z. 12, poz. 115; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18, niepubl.; z 29 października 2019 r., IV CSK 309/18, OSNC 2020 r., nr 7-8, poz. 64; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, Glosa 2020, nr 4, s. 67 i n.; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18, niepubl.; i z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, niepubl.).

Taki sam pogląd został wypracowany w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (dalej: „TSUE”) dotyczącym postanowień Dyrektywy. Podkreślono w nim, że treść klauzuli umowy kredytu zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem ustalającej cenę zakupu i sprzedaży waluty obcej, do której kredyt jest indeksowany, powinna na podstawie jasnych i zrozumiałych

kryteriów umożliwić właściwie poinformowanemu oraz dostatecznie uważnemu i racjonalnemu konsumentowi zrozumienie sposobu ustalania kursu wymiany waluty obcej, stosowanego w celu obliczenia rat kredytu, w taki sposób by miał on możliwość w każdej chwili samodzielnie ustalić kurs wymiany stosowany przez przedsiębiorcę (zob. m.in. wyrok z 18 listopada 2021 r., C – 212/20, M.P., B.P. przeciwko „A”).

Wbrew stanowisku skarżącego bez znaczenia jest natomiast to, w jaki sposób rzeczywiście stosował abuzywne postanowienia umowne, w szczególności czy przynosiły mu one nieuzasadnione korzyści i czy opierał się na powszechnej i utrwalonej praktyce bankowej. O tym bowiem czy postanowienie jest niedozwolone decydują okoliczności z chwili zawarcia umowy (zob. m.in. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, nr 1, poz. 2 oraz orzecznictwo TSUE przytoczone w uzasadnieniu tej uchwały).

Sposób wykonywania umowy, w tym w kontekście korzystnych dla powoda różnic między kredytami złotowymi a udzielanymi w walucie (CHF), stosowany przez pozwanego kurs rynkowy przy rozliczeniach spłat, przyczyna zawarcia przez powoda umowy, interes Banku, który w relacji z konsumentami stosował klauzule niedozwolone a także ekwiwalencja świadczeń spełnianych przez konsumentów na podstawie klauzuli abuzywnej oraz świadczeń, które spełnialiby na podstawie innej umowy zawartej z tym samym bankiem, nie mają znaczenia dla oceny abuzywności. Przesłankami stwierdzenia abuzywności klauzuli umownej są bowiem brak indywidualnego uzgodnienia postanowienia umownego, jego sprzeczność z dobrymi obyczajami oraz rażące naruszenie interesów konsumenta. Poza zakresem oceny pozostaje także czy konsumenci faktycznie ponieśli straty w toku wykonywania umowy oraz czy mieli faktyczną alternatywę pozwalającą na zawarcie umowy bez abuzywnych postanowień (zob. m.in. uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 20 listopada 2015 r., III CZP 17/15 i z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, nr 1, poz. 2 oraz orzecznictwo TSUE przytoczone w jej uzasadnieniu). Obowiązkowi przedsiębiorcy, którego naruszenie może prowadzić do stwierdzenia abuzywności postanowienia umownego nie odpowiada bowiem – jak wydaje się zakładać skarżący - obowiązek konsumenta poczynienia wszystkich starań by zapobiec powstaniu takiego skutku, wypaczałoby to bowiem istotę ochrony

konsumenckiej (zob. m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z 4 lipca 2023 r., I CSK 3526/22 i orzecznictwo przytoczone w jego uzasadnieniu).

Przeciwnie stanowisko skarżącego – odwołującego się do rzeczywistych efektów stosowania klauzuli *spreadu* - nie jest możliwe do zaakceptowania ze względów konstrukcyjnych oznaczałoby bowiem, że o tym czy postanowienie jest abuzywne można by dowiedzieć się dopiero po wykonaniu umowy w całości, kiedy znany jest już ostateczny sposób korzystania z danego postanowienia, co pozostawałoby w sprzeczności z podstawowymi zasadami dotyczącymi sankcji dotyczących wadliwych czynności prawnych (zob. m.in. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, nr 1, poz. 2 oraz orzecznictwo TSUE przytoczone w jej uzasadnieniu).

W konsekwencji nie zasługuje na podzielenie zarzut skargi dotyczący braku „przymusu kantorowego” w umowie kredytu. Stanowisko skarżącego, że istnienie w Regulaminie § 8 ust. 4 pozwalającego kredytobiorcy zastrzec w umowie kredytu, że Bank będzie pobierał ratę spłaty z rachunku w walucie, do jakiej kredyt jest indeksowany, o ile ten rachunek jest dostępny w aktualnej ofercie Banku (k. 29), równoważy potencjalnie abuzywny charakter § 2 ust. 2 i § 7 ust. 1 umowy jest nie do zaakceptowania. Ocenie w płaszczyźnie abuzywności podlegają bowiem postanowienia umowy, którą zawarły strony (k. 13 -17), a nie tej, którą by zawarły, gdyby powód zdecydował się skorzystać z możliwości, o której mowa w § 8 ust. 4 Regulaminu, o ile rachunek w walucie indeksacji był dostępny w ofercie Banku w dacie zawarcia umowy, co nie było przedmiotem ustaleń Sądów.

Nie można się także zgodzić z oceną skarżącego, że istnienie możliwości przewalutowania kredytu na zasadach wynikających z § 11 Regulaminu wykluczało abuzywność klauzul indeksacyjnych w umowie łączącej strony. Jak trafnie dostrzegł Sąd Apelacyjny przewalutowanie następowało na podstawie tabel kursów walut obcych Banku (§ 11 ust. 4 Regulaminu). Ponadto wiązało się z kosztami w postaci obowiązku uiszczenia prowizji, do której również należało stosować bankową tabelę kursów walut (§ 11 ust. 10 i 11), a ostateczna decyzja o przewalutowaniu należała do Banku, dla którego wniosek kredytobiorcy nie był wiążący (§ 11 ust. 12 Regulaminu).

Nie budzi również żadnych wątpliwości, że treść art. 111 ust. 1 pkt 4 Pr.b., nie stanowi argumentu na rzecz tezy, że postanowienia dotyczące indeksacji nie były stosowane w sposób nietransparentny, skoro dotyczy jedynie samej możliwości ustalania tabel kursowych i obowiązku ogłaszania przez bank kursów walutowych. Niedozwolony charakter zakwestionowanych postanowień nie polega bowiem na samym stosowaniu kursu banku, ale na tym, że jego wysokości kredytobiorca nie mógł poznać przed przystąpieniem do umowy i spłatą poszczególnych rat.

Nie ma również podstaw do kwestionowania stanowiska Sądu Apelacyjnego odnośnie do abuzywności klauzuli ryzyka walutowego. Okoliczność, że każdy przeciętny, racjonalnie działający konsument zdaje sobie sprawę ze zmienności kursu walutowego w czasie, nie może być identyfikowane z akceptacją nieuczciwego postanowienia umownego pozwalającego na nieograniczony wzrost zobowiązania bez jakiegokolwiek mechanizmu zabezpieczającego konsumenta i w oderwaniu od jego zobowiązania istniejącego w dacie zawarcia umowy.

Z wiążącej Sąd Najwyższy podstawy faktycznej zaskarżonego orzeczenia nie wynika przy tym, by Bank udzielił powodowi informacji, które umożliwiłyby mu rozeznanie, jak duże jest ryzyko wzrostu kursu CHF do PLN i w jakich proporcjach wzrost ten może nastąpić, uwzględniając wieloletni okres związania stron umową.

Powód nie był zatem w stanie ocenić wysokości swojego zobowiązania, a co za tym idzie ryzyka ekonomicznego związanego z zawarciem umowy w sytuacji silnej deprecjacji waluty krajowej w stosunku do CHF. W konsekwencji nie otrzymał wystarczającej informacji o ryzyku walutowym, w sposób uzasadniający przyjęcie, że główne świadczenie zostało sformułowane w sposób jednoznaczny. Pozwany nie poinformował powoda w sposób pełny, jasny i zrozumiały o ryzyku, związanym z zawarciem umowy, zwłaszcza w kontekście wniosków możliwych do wyprowadzenia z historycznych kursów CHF oraz wieloletniego okresu związania stron umową. Okoliczności te przesądzają o braku transparentności postanowień umownych dotyczących ryzyka walutowego, a skarżący w toku postępowania nie przedstawił dowodów przeciwnych.

W odniesieniu do klauzul walutowych nie jest wystarczające – jak to miało miejsce w okolicznościach sprawy - deklaratywne oświadczenie przez powoda, że

został poinformowany o ryzyku walutowym i akceptuje to ryzyko, a ciężar udowodnienia, że konsument otrzymał niezbędne informacje spoczywa na przedsiębiorcy. Formalne poinformowanie o ryzyku walutowym nie jest wystarczające do uznania, że klauzula określająca główne świadczenia stron została wyrażona jasno i jednoznacznie.

Prawidłowa informacja powinna uświadamiać konsumentowi, że ryzyko silnej deprecjacji złotego jest trudne do oszacowania w perspektywie długoterminowej i pozostaje realne. W konsekwencji nie może polegać na podawaniu informacji historycznych o wahanach waluty indeksacji w okresie nieadekwatnym do czasu trwania umowy i upewnianiu konsumenta, że waluta indeksacji jest stabilna, a zagrożenia i ryzyka jedynie hipotetyczne i nieprawdopodobne. Przeciwnie, prawidłowa informacja powinna uświadamiać konsumentowi, że może dojść do sytuacji, w której rozmiar deprecjacji waluty indeksacji może spowodować utratę jego zdolności do spłaty kredytu, z czym może się wiązać poważne ryzyko utraty nieruchomości obciążonej hipoteką zabezpieczającą spłatę kredytu (zob. m.in. wyroki TSUE z 10 czerwca 2021 r., C-776/19-782/19 VB i inni przeciwko *BNP Paribas Personal Finance SA* oraz AV i in. przeciwko *BNP Paribas Personal Finance SA, Procureur de la République*; z 20 września 2018 r., C-51/17 *OTP Bank Nyrt. I OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt. przeciwko Teréz Ilyés i Emilowi Kissowi*; z 20 września 2017 r., C-186/16 R. P. *Andriciuc i in. przeciwko Banca Românească SA*; oraz wyroki Sądu Najwyższego z 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18, niepubl., z 24 lutego 2022 r., II CSKP 45/22.; i z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, niepubl.).

W konsekwencji – jak trafnie przyjął Sąd Apelacyjny - klauzule walutowa i *spreadowa*, składające się na mechanizm indeksacji kredytu do CHF w umowie łączącej strony są od początku, z mocy samego prawa, dotknięte bezskutecznością na korzyść powoda, który mógł udzielić następnie świadomej i wolnej zgody na to postanowienie i w ten sposób przywrócić mu skuteczność z mocą wsteczną. Strony pozostają jednak związane umową w pozostałym zakresie, jeżeli jest to możliwe (zob. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego – zasada prawna – z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56).

Możliwość uznania niedozwolonego charakteru postanowienia nie dotyczy jednak postanowień określających główne świadczenia stron, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny (art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c.). W aktualnym orzecznictwie Sądu Najwyższego dominuje pogląd - który podziela skład orzekający w niniejszej sprawie - że zastrzeżone w umowie kredytu indeksowanego do waluty obcej klauzule kształtujące mechanizm indeksacji określają główne świadczenia stron (zob. m.in. wyroki Sądu Najwyższego z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18; z 24 lutego 2022 r., II CSKP 45/22, niepubl. oraz wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 3 października 2019 r., C – 260/18, *K.J. Dziubak przeciwko Raiffeisen Bank International AG*; z 10 czerwca 2021 r., C-776/19-C-782-19, *VB i inni przeciwko BNP Paribas Personal Finance SA oraz AV i in. przeciwko BNP Paribas Personal Finance SA, Procureur de la République*).

Nie ulega jednak wątpliwości, że klauzule składające się na mechanizm indeksacji mogły być poddane badaniu, pod kątem abuzywności, skoro nie zostały – z przyczyn podniesionych przez Sąd Apelacyjny – sformułowane jednoznacznie.

Na podzielenie nie zasługują także dalsze zarzuty skargi dotyczące naruszenia prawa materialnego skoncentrowane na kwestionowaniu stanowiska Sądu Apelacyjnego o niemożności utrzymania umowy w mocy. Oparte są one na nie znajdującym uzasadnienia w motywach zaskarżonego orzeczenia założeniu, że Sąd Apelacyjny zakwestionował tylko klauzulę kursową, a nie integralnie z nią związaną klauzulę ryzyka walutowego, które łącznie składają się na przewidziany w umowie mechanizm indeksacji.

W aktualnym orzecznictwie TSUE rozróżnia się natomiast abuzywność postanowień dotyczących kryteriów przeliczania waluty krajowej na walutę indeksacji (klauzule kursowe, *spreadowe*), od klauzul ryzyka walutowego, dotyczących obciążenia konsumenta negatywnymi następstwami deprecjacji waluty krajowej, jako kompensata za korzystniejszą stopę procentową (zob. m.in. wyroki z 20 września 2017 r., C- 186/16, *Ruxandra Andrucu i in. Banca Romaneasca*; z 22 lutego 2018 r., C-119/17; i z 20 września 2018 r., C – 51/17, *OTP Bank Nyrt. I in. przeciwko Terez Illyez i in.*).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyjaśniono natomiast, że klauzula ryzyka walutowego nie może funkcjonować bez klauzuli kursowej określającej przeliczenie zobowiązań stron celem ustalenia wysokości ich świadczenia. Z kolei klauzula *spreadowa* nie ma racji bytu w umowie, w której nie zastosowano mechanizmu indeksacji i wynikającej z niego narażenia konsumenta na ryzyko kursowe. W konsekwencji stwierdzono, że klauzule przeliczeniowe i klauzule ryzyka walutowego składające się na przyjęty w umowach kredytowych mechanizm indeksacji - są ze sobą ściśle powiązane, a ich rozszczępienie jest zabiegiem sztucznym (zob. m.in. wyroki Sądu Najwyższego z 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18, OSP 2021, z. 2, poz. 7; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, z. B, poz. 20; z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22, niepubl.; z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, niepubl.; z 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22, niepubl.; z 26 stycznia 2023 r., II CSKP 722/22, niepubl.; z 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22, niepubl.; i z 18 kwietnia 2023 r., II CSKP 1511/22, niepubl.).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego dominuje – podzielany przez skład orzekający pogląd, że w przypadku, gdy eliminacja niedozwolonych postanowień umownych – takich jakie wystąpiły w umowie łączącej strony - doprowadzi do takiej deformacji umowy, że na podstawie pozostałej jej treści nie da się odtworzyć praw i obowiązków stron, to nie można przyjąć, że strony są związane pozostałą częścią umowy (zob. m.in. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21 oraz wyroki Sądu Najwyższego z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16 oraz z 24 października 2018 r., II CSK 632/17). Umowa będzie dotknięta nieważnością, gdy bez abuzywnych postanowień jej obowiązywanie nie jest możliwe w świetle prawa krajowego i nie zaszły przesłanki umożliwiające zastosowanie regulacji zastępczej, a konsument postanowień abuzywnych nie potwierdził, nie udzielając następnie świadomej i wolnej zgody na te klauzule i tym samym odmawiając przywrócenia im skuteczności z mocą wsteczną (zob. m.in. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21 oraz wyroki Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18 i z 16 września 2021 r., I CSKP 166/21). Powód zgody takiej nie udzielił domagając się stwierdzenia upadku umowy.

W razie stwierdzenia – tak jak to miało miejsce w okolicznościach sprawy - abuzywności klauzuli ryzyka walutowego i klauzul przeliczeniowych utrzymanie umowy nie jest możliwe z prawnego punktu widzenia. Unieważnienie tych klauzul doprowadziłoby bowiem nie tylko do zniesienia mechanizmu indeksacji oraz różnic kursów walutowych, ale również – pośrednio – do zaniknięcia ryzyka kursowego, które jest bezpośrednio związane z indeksacją kredytu do waluty (zob. m.in. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56 ; wyroki Sądu Najwyższego z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18; z 16 września 2021 r., I CSKP 166/21; z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, niepubl.; z 9 września 2022 r., II CSKP 794/22, niepubl. oraz postanowienie Sądu Najwyższego z 27 kwietnia 2023 r., I CSK 3629/22, niepubl.).

W judykaturze Sądu Najwyższego dominuje także pogląd, że niedopuszczalne jest przekształcenie kredytu powiązanego z walutą obcą w kredyt złotowy oprocentowany stawką LIBOR lub WIBOR. Wyeliminowanie bowiem ryzyka kursowego charakterystycznego dla umowy kredytu powiązanego z walutą obcą, byłoby równoznaczne z tak daleko idącą modyfikacją umowy, że umowę taką należałoby uznać za umowę o odmiennej istocie i charakterze, co prowadzi do wniosku, że po wyeliminowaniu tego rodzaju klauzul utrzymanie umowy o charakterze zamierzonym przez strony nie jest możliwe, co przemawia za jej całkowitą nieważnością (zob. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC – ZD 2021, nr 2, poz. 20; z 24 lutego 2022 r., II CSKP 45/22, niepubl.; z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22, niepubl.; z 13 maja 2022 r., II CSKP 405/22 i II CSKP 293/22, niepubl.; z 27 maja 2022 r., II CSKP 395/22, niepubl.; i z 24 czerwca 2022 r., II CSKP 10/22, niepubl.).

W konsekwencji w ugruntowanym orzecznictwie Sądu Najwyższego dominuje także pogląd, że nie jest możliwe – wbrew woli konsumenta - zastąpienie niedozwolonego postanowienia umownego odsyłającego do kursu waluty wynikającego z tabeli bankowej odwołaniem do kursu średniego ustalanego przez NBP względnie kursu rynkowego waluty (zob. m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z 23 sierpnia 2022 r., I CSK 1669/22, niepubl.; wyroki Sądu Najwyższego z 24 lutego 2022 r., II CSKP 45/22; z 10 maja 2022 r., II CSKP 163/22,

II CSKP 285/22 i II CSKP 382/22, niepubl.; z 19 maja 2022 r., II CSKP 985/22; i z 20 maja 2022 r., II CSKP 403/22, niepubl.).

Sytuacja, w której konsument dowiaduje się o poziomie zadłużenia ratalnego, już spłaconego w związku z podjęciem odpowiedniej sumy z jego rachunku jest nie do zaakceptowania w świetle art. 385¹ k.c. Zgodnie z utrwalonym stanowiskiem Sądu Najwyższego nie budzi wątpliwości, że możliwość dowolnego kształtowania przez Bank tabeli kursów była rażąco niekorzystna dla powodów, jako konsumentów. Odwoływanie się przez skarżącego na poparcie stanowiska przeciwnego do zasad kształtowania cenników przez kantory walutowe jest nieadekwatna do okoliczności sprawy, klient decydując się na skorzystanie z usług kantoru każdorazowo zna bowiem cenę odpowiednio kupna lub sprzedaży.

Podkreślenia wymaga, że art. 111 ust. 1 pkt 4 p.b. nie stanowi przepisu ustawy w rozumieniu art. 1 ust. 2 Dyrektywy. Wyjątek wymieniony w tym przepisie wymaga bowiem, aby konkretny warunek umowny odzwierciedlał treść przepisu prawa mającego zastosowanie między umawiającymi się stronami niezależnie od ich wyboru ewentualnie mającego domyślne zastosowanie między stronami, z uwzględnieniem jego ścisłej interpretacji (zob. wyrok TSUE z 21 grudnia 2021 r., C-243/20, *DP i SG przeciwko Trapeza Peiraios* oraz postanowienie Sądu Najwyższego z 30 marca 2023 r., I CSK 2897/22, niepubl.).

Nie jest także możliwe podzielenie sugestii skarżącego o dopuszczalności usunięcia luk w umowie na podstawie art. 24 ust. 3 w zw. z art. 32 ustawy o NBP. Nie budzi bowiem żadnych wątpliwości, że przepis ten stanowi jedynie normę kompetencyjną prawa publicznego uprawniającą NBP do ogłaszania bieżących kursów walut obcych oraz kursów innych wartości dewizowych.

Wykluczono również możliwość wypełnienia luki w umowie po wyeliminowaniu z niej postanowień abuzywnych przez odwołanie do art. 69 ust. 3 Pr.b. Przyjęto, że wejście w życie ustawy *antyspreadowej* nie pozwala w pełni wyeliminować z umowy postanowień zawierających niejasne reguły przeliczania należności kredytowych. Sankcje będące konsekwencją abuzywności postanowień umownych działają bowiem ze skutkiem *ex tunc*, co oznacza, że zdarzenia o charakterze następczym w stosunku do daty zawarcia umowy – z wyjątkiem woli konsumenta – pozostają bez

znaczenia dla stwierdzenia abuzywności postanowień umowy. O tym bowiem czy postanowienie jest niedozwolone decydują okoliczności z chwili zawarcia umowy (zob. m.in. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, nr 1, poz. 2 oraz orzecznictwo TSUE przytoczone w jej uzasadnieniu). Ponadto ustawa *antyspreadowa* nie zawiera przepisów o charakterze dyspozytywnym, które mogłyby zastąpić nieuczciwe klauzule zawarte w umowach kredytowych (zob. m.in. wyroki Sądu Najwyższego z 13 maja 2022 r., II CSKP 405/22, niepubl. i z 28 lipca 2023 r., I CSK 611/22, niepubl.).

Wykładni art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13 należy bowiem dokonywać w ten sposób, że sąd krajowy jest zobowiązany do stwierdzenia nieuczciwego charakteru warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, nawet jeśli warunek ten został zmieniony przez strony w drodze umowy. Takie stwierdzenie pociąga za sobą przywrócenie sytuacji, w jakiej znajdowałby się konsument w braku warunku, którego nieuczciwy charakter zostałby stwierdzony, chyba że konsument przez zmianę nieuczciwego warunku zrezygnował z takiego przywrócenia w drodze wolnej i świadomej zgody, czego zbadanie należy do sądu krajowego. Jednakże z przepisu tego nie wynika, że stwierdzenie nieuczciwego charakteru pierwotnego warunku umownego miałoby co do zasady skutek w postaci unieważnienia umowy, jeżeli zmiana tego warunku pozwala na przywrócenie równowagi między obowiązkami i prawami tych stron wynikającymi z umowy i na usunięcie wady obciążającej ten warunek (zob. wyrok TSUE z 29 kwietnia 2021 r., C – 19/20, *I.W. i R.W. przeciwko Bankowi BPH S.A.*).

Możliwość skorzystania z mechanizmu rozliczeń określonego w art. 75 b Pr. b. i przyznanie kredytobiorcom na tej podstawie prawnej dodatkowych uprawnień nie pozbawia zatem powoda uprawnienia do kontroli abuzywności postanowień umowy i zgłoszenia roszczeń na tle umowy nie spełniającej wymagań stawianych umowom kredytowym w stosunkach z konsumentami. Uznaniu klauzuli kursowej za abuzywną nie sprzeciwia się to, że powód w toku wykonywania umowy – wskutek zmian ustawodawczych - mógł wybrać bezpośrednią spłatę w walucie obcej. Znaczenie w kontekście abuzywności miałoby jedynie to, że konsument wybrał spłatę w złotych po kursie, który w dacie zawarcia umowy był mu znany.

Możliwości utrzymania umowy w mocy i usunięcia z niej luk nie stwarza także art. 358 § 2 k.c. wprowadzony do kodeksu cywilnego z dniem 24 stycznia 2009 r. ustawą z dnia 23 października 2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz ustawy – Prawo dewizowe, Dz.U. z 2008 r., Nr 228, poz. 1506), czyli po dacie zawarcia przez strony umowy (14 maja 2008 r.). Dotyczy on zobowiązań wyrażonych w walucie obcej, a w przypadku kredytu indeksowanego do CHF waluta obca stanowi jedynie miernik wartości zobowiązania zaciągniętego w walucie polskiej i świadczeń spełnianych przez kredytobiorców w walucie obcej. Ponadto, zamiarem pozwanego nie było stosowanie kursu średniego NBP, lecz kursów z tabeli Banku, co miało mu zapewnić wyższy zysk ze *spreadu* walutowego. Przyjęcie w drodze wykładni, że wolą stron było w istocie stosowanie średniego kursu NBP zamiast kursu jednostronnie określonego przez Bank, pozostawałoby w sprzeczności z rzeczywistą wolą stron wyrażoną w umowie.

Powyższej oceny nie zmienia ewentualne uznanie umowy kredytowej za kreującą zobowiązanie ciągłe i przyjęcie na podstawie ogólnych reguł prawa międzyczasowego, że do takiego zobowiązania powinny mieć bezpośrednie zastosowanie przepisy wchodzące w życie w czasie trwania stosunku prawnego. Artykuł 358 § 2 k.c. w nowym brzmieniu mógłby bowiem znajdować zastosowanie wyłącznie do stosunków ciągłych istniejących w chwili jego wejścia w życie. Przyjęcie natomiast, że umowa kredytowa była nieważna lub bezskuteczna z powodu niemożności ustalenia wiążącego kursu waluty obcej w chwili jej zawarcia oznacza, że stosunek prawny nigdy nie powstał, w związku z czym nie ma przedmiotu, do którego dałoby się zastosować wymieniony przepis (zob. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z 28 marca 2024 r., II CSKP 1308/22, niepubl.).

Nie można też dokonać wykładni umów kredytowych na podstawie art. 65 § 2 k.c. lub art. 56 k.c. w zw. z art. 354 k.c., już po usunięciu z nich postanowień abuzywnych, w celu ustalenia zgodnego celu i zamiaru stron co do sposobu ustalenia kursu CHF. Sprowadzałoby się to bowiem do zmiany treści klauzuli indeksacyjnej, prowadząc do zmiany jej rozumienia przez wprowadzenie odesłania do wartości rynkowej CHF. Dla rozstrzygnięcia o utrzymaniu umowy w mocy nieadekwatne jest odwoływanie się – jak to czyni skarżący - do hipotetycznej woli stron, groziłoby to bowiem ryzykiem dalszego pogorszenia sytuacji strony dotkniętej nadużyciem,

gdyby strona, która narzuciła niedozwolone postanowienie umowne wywodziła, że nie zawarłaby umowy z jego pominięciem.

Zgodnie z orzecznictwem TSUE art. 5 i 6 Dyrektywy należy bowiem interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie temu, by sąd krajowy, który stwierdził nieuczciwy charakter warunku umowy dokonał wykładni tego warunku w celu złagodzenia jego nieuczciwego charakteru, nawet jeśli taka wykładnia odpowiadałaby wspólnej woli stron. W konsekwencji art. 6 ust. 1 Dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że niezgodny z tym artykułem jest przepis prawa krajowego dający sądowi możliwość uzupełnienia umowy przez zmianę treści owego warunku. Możliwość taka istniałaby tylko w przypadku, gdyby stwierdzenie nieważności nieuczciwego warunku zobowiązywało sąd do unieważnienia umowy w całości, narażając tym samym konsumenta na szczególnie niekorzystne konsekwencje (zob. wyroki TSUE z 18 listopada 2021 r. C – 212/20, M.P., B.P. przeciwko „A” i z 29 kwietnia 2021 r., C – 19/20, Bank BPH). Sąd Apelacyjny nie stwierdził, by taki stan rzeczy miał miejsce w sprawie.

Brak także możliwości zaradzenia lukom wynikającym z usunięcia nieuczciwego warunku zawartego w umowie kredytowej przez zastosowanie przepisów prawa krajowego, które mogłyby mieć zastosowanie do umowy tylko odpowiednio lub przez analogię i które odzwierciedlają regułę obowiązującą w krajowym prawie zobowiązań (zob. wyrok TSUE z 16 marca 2023 r., C-6/22, M.B.,U.B.,M.B. przeciwko X S.A.). Takie rozwiązanie stałoby w sprzeczności z celami prewencyjnymi Dyrektywy w postaci zniechęcenia przedsiębiorców do wykorzystywania w zawieranych umowach nieuczciwych postanowień umownych. (zob. m.in. wyroki Sądu Najwyższego z 24 października 2018 r., II CSK 632/17, niepubl. i z 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18 oraz postanowienia Sądu Najwyższego z 12 września 2023 r., I CSK 5858/22 i I CSK 5941/22, niepubl.; zob. także wyrok TSUE z 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21, C-82/21). W tym ostatnim orzeczeniu Trybunał stwierdził, że z przedłożonych mu materiałów sprawy nie wynika, by istniały przepisy prawa polskiego o charakterze dyspozytywnym, mogące zastąpić nieuczciwe warunki umowne, podkreślając niedopuszczalność sądowej modyfikacji treści postanowienia nieuczciwego w drodze wykładni sądowej.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego dominuje także pogląd, że przyjęcie skutku w postaci upadku umowy nie koliduje z zasadą proporcjonalności sankcji i pewności prawa, skoro jest to efekt stosowania przez bank praktyki, w ramach której określał jednostronnie wysokość zobowiązania po zawarciu umowy oraz przez zaniechanie obowiązku informacyjnego narażał kredytobiorców na nieograniczone ryzyko walutowe. Stwierdzenie nieważności umowy mieści się przy tym w zakresie sankcji, jaką Dyrektywa 93/13 przewiduje w związku z wykorzystywaniem przez przedsiębiorcę nieuczciwych postanowień umownych. Uzupełnienie umowy przez sąd i dokonanie zmiany treści abuzywnego postanowienia mogłoby zagrażać realizacji długoterminowego celu ustanowionego w art. 7 Dyrektywy 93/13, prowadząc do wyeliminowania zniechęcającego skutku wywieranego na przedsiębiorców przez zwykły brak stosowania takich warunków wobec konsumentów. Byliby oni w ten sposób zachęceni do stosowania nieuczciwych warunków, wiedząc, że nawet gdyby miały być one uznane za bezskuteczne, to umowa mogłaby zostać uzupełniona w niezbędnym zakresie przez sąd krajowy, co pozostałoby bez wpływu na jej ważność i bez istotnego uszczerbku dla ich interesów (zob. m.in. wyroki TSUE z 14 czerwca 2012 r., C-618/10 *Banco Español de Crédito SA*; z 30 kwietnia 2014 r., C 26-13, *Árpád Kásler, Hajnalka Káslernè Rábai* przeciwko *OTP Jelzálogbank Zrt*; z 26 marca 2019 r., C-70/17 i C-179/17, *Abanca Corporación Bancaria SA i Bankia SA* oraz wyroki Sądu Najwyższego z 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18 i z 28 lipca 2023 r., II CSKP 611/22, niepubl.).

W konsekwencji bezzasadny jest zarzut skargi naruszenia art. 278 w zw. z art. 227 w zw. z art. 391 k.p.c. przez nieprzeprowadzenie w postępowaniu apelacyjnym dowodu z opinii biegłego z zakresu finansów i bankowości na fakty wskazywane w apelacji (k. 576 verte i k. 594 verte – 595). Dowód ten w świetle prawidłowej oceny przez Sąd Apelacyjny powstałych w sprawie zagadnień materialnoprawnych nie miał bowiem dla rozstrzygnięcia sprawy istotnego znaczenia.

Trafnie także Sąd Apelacyjny przyjął, że powód ma interes prawny w ustaleniu nieważności umowy. Interes prawny - o którym mowa w art. 189 k.p.c. - należy bowiem postrzegać elastycznie, z uwzględnieniem celowościowej wykładni tego pojęcia, szeroko pojmowanego dostępu do sądów oraz konkretnych okoliczności sprawy. Powód zachowuje interes prawny w zgłoszeniu powództwa o ustalenie

nieistnienia (nieważności) stosunku prawnego, jeżeli mimo przysługującego mu powództwa o świadczenie na podstawie spornego stosunku prawnego ze stosunku tego wynikają inne, dalej idące skutki, których dochodzenie w drodze powództwa o zapłatę nie jest możliwe lub aktualne. W takich stanach faktycznych jedynie powództwo o ustalenie nieistnienia tego stosunku prawnego może w pełny sposób zaspokoić interes prawny powoda, zapobiec potencjalnym sporom między stronami na przyszłość, a zatem w definitywny sposób rozstrzygnąć niepewną sytuację prawną związaną ze spornym stosunkiem prawnym (zob. m.in. uzasadnienie uchwał Sądu Najwyższego z 17 grudnia 1993 r., III CZP 171/93, OSNCP 1994, nr 7-8, poz. 149 i z 20 października 2015 r., III CZP 27/15, OSNC 2016, nr 3, poz. 31 oraz wyroki Sądu Najwyższego z 2 lipca 2015 r., V CSK 640/14, niepubl.; z 2 lutego 2006 r., II CK 395/05, niepubl.; z 25 lutego 2022 r., II CSKP 87/22, niepubl.; i z 23 kwietnia 2021 r., II CSK 9/21, niepubl.).

Ustalenie nieważności umowy zniesie zatem niepewność powoda co do związania stron umową i konieczności realizacji spoczywających na nim obowiązków w tym zakresie, w tym w szczególności płatności rat kredytowo – odsetkowych, których termin wymagalności jeszcze nie nastąpił. Przesądzi zatem, że strony powinny przeprowadzić wzajemne rozliczenia na skutek stwierdzenia nieważności łączącego ich stosunku prawnego. Podkreślenia wymaga, że wyrok zasądzający świadczenie restytucyjne, oparty na przesłankowym zbadaniu ważności umowy kredytu, nie rozstrzygałby ze skutkiem określonym w art. 365 § 1 k.p.c. o ważności umowy kredytu. Okoliczność zatem, że powód mógłby wystąpić z powództwem o świadczenie w zakresie należności spłaconych na podstawie umowy kredytu, nie eliminuje jego interesu w ustaleniu nieważności umowy, co wielokrotnie w podobnych stanach faktycznych stwierdzał Sąd Najwyższy w swoim orzecznictwie.

Z przytoczonych względów na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji, a o kosztach postępowania kasacyjnego na podstawie art. 98 § 1 i 3, art. 98 § 1¹ w zw. z art. 391 § 1 w zw. z art. 398²¹ k.p.c., a także § 2 pkt 6 i § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz. U. z 2023, poz. 1964, ze zm.).

[A.T.]

[r.g.]

Monika Koba

Marta Romańska

Roman Trzaskowski